

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce
Etnografie katolických svateb
Eva Záhorcová

Vedoucí práce PhDr. Lívie Šavelkové Ph.D.

16. 8. 2020

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Eva Záhorcová**
Osobní číslo: **H18449**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Téma práce: **Etnografie katolických svateb**
Zadávací katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se bude zabývat významem sňatku pro katolické snoubence a manžele. Jaké jsou jejich motivace ke sňatku, v čem se liší katolický sňatek od nekatolického či zda-li lze u katolíků sledovat podobný trend klesání počtu uzavřených manželství, jako je tomu u nekatolíků. Součástí práce bude i dokumentace procesu přípravy snoubenců na obřad i jeho samotného průběhu za pomoci audiovizuální techniky. Do jaké míry při svatebním obřadu hraje roli „tradice“ a výklad křesťanského učení? Diplomová práce bude vycházet z dlouhodobého výzkumu v římsko-katolické farnosti, při němž budou využity metody nezúčastněného pozorování, polostrukturovaných rozhovorů a nahrávání.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Bazin, J. 1996. Interpretovat nebo popsat? (Kritické poznámky k antropologickému poznání). Český lid 83: 197 – 202. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

Bugel, W. 2013. Obřady manželství v různých liturgických tradicích. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Hobsbawm, E. Ranger, T. 1992. The Invention of Tradition. London: Cambridge University Press.

Holý, L. 1996. Anthropological Perspectives On Kinship. London: Pluto Press.

Katechismus katolické církve. 2002. Praha: Karmelitánské nakladatelství.

Lawler, M. 2002. Marriage and the Catholic Church: Disputed Questions. Wilmington. Michael Glazier.

Parkin, D. Stone, L. 2004. Kinship and Family: An Anthropological Reader. Malden, MA: Blackwell Pub.

Skupnik, J. 2010. Antropologie příbuzenství. Praha: Sociologické nakladatelství.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2020**

L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.

vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a veškeré literární prameny a jiné zdroje informací, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Dále prohlašuji, že jsem byla seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Kutné Hoře dne 16. 8. 2020

Tato práce se skládá z textové a audiovizuální části.

Anotace

Tato diplomová práce představuje současnou podobu katolických obřadů v České republice textovou i audiovizuální formou. Na příkladu svateb, odehrávajících se v kutnohorských farnostech, popisuje fáze rituálu, který nabývá různých významů pro jednotlivce a pro společnost jako celek. Práce je doplněna historicko-právním procesem změn, kterým si katolické obřady prošly a ilustruje změny, které se v současné době odehrávají.

Klíčová slova: antropologie náboženství, etnografie, rituál, katolické svatební obřady, manželství

Annotation

This thesis represents the current form of Catholic ceremonies in the Czech Republic in both, text and audiovisual form. On the example of weddings that taking place in the parishes of Kutná Hora, it describes the stages of the ritual, which have different meanings for individuals and for society as a whole. Thesis also contains historical-legal process of changes that Catholic ceremonies have undergone and shows changes that are currently taking place.

Keywords: anthropology of religion, ethnography, ritual, Catholic wedding ceremonies, marriage

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala všem mým dobrým kolegům a informátorům, kteří mi byli nápomocní a inspirací při sepsání této práce, a jsou mi inspirací doposud. Velké díky patří také mé vedoucí diplomové práce PhDr. Lívii Šavelkové PhD. za trpělivost a odborné konzultace mé práce a mým blízkým za stálou podporu.

Obsah

Úvod	10
1 Problematika metodologické koncepce	11
2 Metoda etnografického výzkumu	13
2.1 Metoda pozorování	13
2.2 Metoda rozhovoru	14
2.3 Metodologie etnografického filmu	14
2.4 Reflexivní přístup	17
2.5 Zkoumaná komunita	17
3 Katolické obřady	20
3.1 Příprava	22
3.2 Svatební den	23
3.2.1 Historicko-právní vývoj	24
3.2.2 Na pomezí přechodu	26
3.2.3 Obřad ve mši	27
3.2.4 Obřad beze mše	29
3.2.5 Svatební obřad s nepokřtěným	30
3.3 Instituce vs. praxe	31
4 Manželství jako prostředek sociální kontroly	34
4.1 Vznik aliancí	34
4.2 Kontrola zdrojů	36
5 Závěr	40

6	Seznam literatury.....	43
7	Přílohy	46

Úvod

V životě člověka se odehrává mnoho významných událostí, které mohou změnit jeho život. Takové události mohou být nečekané i nepříjemné nebo také očekávané či příjemné, které mohou být spojeny s oslavou. Jednou z takových událostí je i svatební obřad. Svatební obřad, kterým vzniká manželství a nová rodina. Ve většině společnostech na světě je vznik nového manželství pozitivní událostí nejen pro samotné novomanžele, ale také pro komunitu, ve které žijí. V některých společnostech však může být manželství spojováno také s negativními dopady, které vedou jednotlivce k rozhodnutí manželství neuzavírat, jako je tomu dnes na Západě. Výjimku netvoří ani Česká republika. I zde můžeme vidět odklon od uzavírání manželství. Institut manželství není ve společnosti vnímán jako podstatný prvek vztahu dvou lidí a ani jako nutnost k založení rodiny. Přesto se však najdou také páry, které vnímají manželství stále jako velmi důležité. Český statistický úřad, který v rámci sčítání lidu sledoval kromě rodinného stavu také vyznání respondentů, uvádí, že v roce 2011 převládalo větší procento párů v manželském svazku v komunitě věřících než u ostatní populace. „Údaje o náboženské víře kombinované s rodinným stavem, i přes klesající korelaci mezi těmito faktory, stále dokazují, že vliv náboženství na rodinný stav přetrvává. Věřící zůstávají méně častěji svobodnými; v případě partnerských soužití častěji vztah institucionalizují a jejich manželství bývají stabilnější“ (ČSÚ 2011) (příloha č. 1). Z jakého důvodu je manželství pro věřící podstatnějším prvkem života?

Nejpočetnějším vyznávaným náboženstvím bylo v roce 2011 v České republice křesťanství římsko-katolické církve (ČSÚ 2011), z čehož plyne i vysoká početnost katolických párů žijících v manželství. Avšak i v této komunitě, jak je naznačeno v citaci výše, tendence uzavírat sňatky slábne. Z jakého důvodu? A bude pro další generace katolický sňatek už jen něčím zapomenutým? I proto, aby se tak nestalo, si tato práce klade za cíl zachytit podobu katolického svatebního obřadu a význam, jaký má svatba pro samotné věřící v dnešních dnech. Svatební katolické obřady zde budou představeny jak z historického, právního a kulturního kontextu, tak na příkladu svateb a jejich aktérů odehrávajících se v kutnohorských farnostech. Dokumentace obřadů v této práci nevyužívá pouze textové podoby, ale také podoby vizuální pro co nejvíce autentické zprostředkování informací čtenáři/divákovi.

1 Problematika metodologické koncepce

Katolické obřady jsou součástí obsáhlého systému jednání, hodnot a symbolů křesťanství římsko-katolické církve, které je obtížné zkoumat a také hledat k jeho zkoumání vhodné nástroje. Sociální antropoložka Kristen Norget dokonce uvádí, že studium křesťanství bylo na Západě v době značného vlivu tohoto náboženství skoro nemožné, jelikož bylo pro všechny něčím daným, přirozeným, co nepotřebuje zkoumání (2017: 11). Obrat v tomto směru nastal až v období osvícenství, které kladlo do popředí empirii a člověka. Dle osvícence Ludwiga Feuerbacha mělo být předmětem teologie a filozofie zkoumání lidí a nikoli spekulace o tom, jaký je Bůh (Bowie 2008: 15). Výzkum katolické víry se přesunul z výhradního studia liturgických pramenů a textů na pohled běžného věřícího na víru (Norget 2017: 11). Na jednotlivce jako takového, ale také na jednotlivce jako součást společnosti plnící prostřednictvím náboženství sociální funkci.

Na konci devatenáctého století vyslovil nový přístup ke studiu náboženství P. D. Chantepie de la Saussaye, který vyzdvihoval systematické zkoumání a popis náboženských jevů. Tento princip vycházející z nové orientace na člověka označil termínem fenomenologie náboženství. Základními jevy, které si zaslouží zvýšenou pozornost v rámci studia náboženství jsou například mýty či rituály. Tyto dva jevy v očích vědců soupeří o první příčku v důležitosti a jejich zastánci bývají přiřazovány k mytické či rituální škole (Bowie 2008: 273). Představitelé druhé z nich, „zdůrazňovali vnějškově realizované formy náboženství, které by se daly empiricky zkoumat v současných společnostech“ (Bowie 2008: 273) před studií bájných příběhů. Rituál je tedy něčím, co můžeme podrobit zkoumání a vyvodit z takového zkoumání závěry.

Fenomenologie a agnosticismus¹ by měl vědcům umožňovat nepředpojatý výzkum. Evans-Pritchard o antropologovi napsal: „Náboženská přesvědčení jsou pro něho sociologická fakta, nikoli fakta teologická, a on se má zabývat výlučně jejich vzájemným vztahem a vztahem k jiným sociálním faktům. (...) Je to (*fenomenologická metoda*) srovnávací studium náboženství a rituálů, takových záležitostí jako bůh, svátost a oběť, aby stanovil jejich význam a sociální dosah“ (1972: 17 in Bowie 2008: 16). Nesmíme však zapomínat, že úplné nepředpojatosti výzkumníka je prakticky nemožné dosáhnout. „Autorova hodnocení

¹V tomto smyslu jako důraz na vědecky prokazatelné poznání, jinak také jako pravdivost tvrzení, že existence boha se nedá potvrdit ani vyvrátit. Zdroj: Carroll, R. 2009 Agnosticism, The Skeptic's Dictionary [online]. skepdic.com [2020-07-20]

a ideály se stávají součástí výzkumné činnosti“ (Sundkler 1961: 16 in Bowie 2008: 19). A to jak činnosti písemného zaznamenávání, tak i filmového a fotografického.

Ačkoli Kristen Norget zdůrazňuje potřebu výzkumu orientovaného na jednotlivce neopomíná také studium instituce katolictví, ve smyslu církví stanovených pravidel, které jsou ovlivňovány jednotlivými věřícími, ale které zároveň ovlivňují je samotné. Tyto dva protipóly, které se vzájemně ovlivňují, označuje za velké a malé tradice. „Rather than mapping this tension on to a problematic opposition between great versus little religious traditions, we suggest that to understand Catholicism as lived religion challenges us to include not just people’s own views and ways of exercising their faith but an appreciation of Catholicism as a continually crystalizing system of patterns, replete with infrastructures, dogmas, and „official positions“ that must be made and responded to in differing ways“ (Norget 2017: 11). Vznikající rozpor mezi tradicemi zahrnuje a vysvětluje nové trendy objevující se mezi jednotlivými věřícími, které nejsou institucí katolictví akceptovány, prozatím. Instituce se snaží zachovávat pravidla, podle kterých mají věřící žít, neměnná po staletí. Drobné změny však přes tuto snahu probíhají neustále.

Z tohoto rozdělení vychází následující členění práce na hrubý rozbor instituce katolictví, jejího historického a právního rámce svateb, a rozbor představ jednotlivců, které jsou ovlivňovány a ovlivňují instituci. Součástí práce je také rozbor funkcí svateb v rámci společnosti jakožto přechodového rituálu - náboženského jevu, který má různé významy pro společnost a pro jednotlivce. Nejdříve však následuje představení cílů a metod využitých ve výzkumu.

2 Metoda etnografického výzkumu

Výzkum si klade za cíl popsat katolické obřady v 21. století v České republice, a to jak z pohledu vnějšího, v kontextu historického vývoje a z pohledu státního aparátu, římsko-katolické církve, ale i z pohledu vnitřního - jak se staví ke katolickým svatbám přímí účastníci, kněží, hudebníci a samotní snoubenci. Jaké motivace mají snoubenci k uzavření katolického sňatku a jaký význam má pro ně samotné manželství. Tyto cíle mohou být naplněny právě díky zmiňovanému obratu zájmu vědy o člověka, ze kterého na přelomu 19. a 20. století vzešel princip etnografického zkoumání, zaměřené na dlouhodobé, systematické studium skupiny či jevů ve skupině.

„Etnografický výzkum je definován specifickým přístupem, který zahrnuje způsob sběru (resp. vytváření), interpretace a analýzy dat. Cílem etnografického výzkumu je obvykle snaha porozumět zkoumanému sociálnímu světu a přiblížit se smyslu, který svému jednání připisují samotní aktéři (tj. zprostředkovat emickou perspektivu)“ (Toušek 2015). „Důraz se klade na dokumentování každodennosti jedinců tím, že pozorujeme a vedeme s nimi rozhovory. [...] Etnografický výzkum lze charakterizovat třemi znaky: delší setrvání ve skupině, pružný plán výzkumu, etnografické psaní (Hendl 2005: 118-119)“. Do terénu můžeme vstupovat jako insideři či outsideři, skrytě či transparentně. Otevřenost výzkumníka vůči objektům výzkumu je dnes považována za nutnost. Legitimní vstup do terénu spočívá ve srozumitelném vysvětlení cílů výzkumu a jak bude nadále nakládáno se získanými daty. Takováto forma spolupráce s aktéry výzkumu spočívá především v tzv. informovaném souhlasu aktérů s výzkumem, nejčastěji v písemné formě.

Etnografický výzkum je náročný vzhledem k nutnosti vybudování si kladného vztahu k aktérům výzkumu. Tento vztah však musí výzkumník vždy dobře reflektovat, přemýšlet o tom, jak mohl jeho vztah ke zkoumaným osobám ovlivnit výsledky výzkumu.

2.1 Metoda pozorování

Hlavní metodou etnografického výzkumu je pozorování. Jejím průkopníkem v sociální antropologii se stal B. Malinowski. Metoda spočívá ve snaze zachytit to, co se opravdu děje v situaci, jíž chce výzkumník zachytit. Jedná se o protipól rozhovoru, kterým rozklíčujeme názory aktérů (Hendl 2005: 112). Pozorování nám také pomůže zachytit a popsat prostředí. Výzkumník může pozorovat aktéry skrytě či otevřeně, ale také zúčastněně či nezúčastněně. V tomto výzkumu je zkoumána více samotná svatba nežli komunita katolických věřících.

Proto jsou aktéři pozorováni pouze v situacích, které se týkají přímo svatby a manželství a pouze na toto téma jsou koncipovány i rozhovory.

Zúčastněné pozorování „spočívá v přímé nezprostředkované účasti antropologa na životě studované komunity, kdy probíhá neformální sběr etnografických dat při osobní účasti na přirozeně probíhajících kulturních jevech a sociálních situacích a procesech“ (Soukup 2014: 93). Forma nezúčastněného pozorování, která se od prvního typu liší formou osobní účasti v různých situacích, byla využívána při manželských přípravách, během zkoušky kapely KUSH a při samotném obřadu. Výzkumník je při nezúčastněném pozorování sice účasten všech situací, ale opravdu jen jako vnější pozorovatel, nikoli jako člen, kterého se, v tomto případě svatba, přímo týká.

2.2 Metoda rozhovoru

Rozhovor je také velmi častou metodou etnografického výzkumu, při které získáváme data přímo od aktérů výzkumu a zjišťujeme jím jejich myšlenky, postoje, názory. Respektive vše, co nelze vypořádat (Chráska 2010: 182). Podle zvoleného přístupu k dotazovaným osobám a podle přípravy můžeme rozdělit rozhovor do několika kategorií. V tomto výzkumu jsou využity rozhovory volné, které probíhají v běžném rozhovoru, aniž by dotazovaný zpozoroval, že výzkum začal. Dále rozhovory polostrukturované, jichž je většina. Tyto rozhovory v sobě nesou výhody jak strukturovaného, tak nestrukturovaného rozhovoru. Výzkumník přichází na rozhovor připraven s předem vytvořenými otázkami jako je tomu u rozhovoru strukturovaného, ale podobně jako u nestrukturovaného může výzkumník odbočit od tématu či se libovolně doptávat, pokud ho nějaká odpověď zaujme více než jiná.

2.3 Metodologie etnografického filmu

Relativně novou záznamovou metodou etnografického výzkumu je metoda audiovizuální. Proč volit jako metodu záznamu nahrávání a ne textový zápis? Mnoho etnografů (např. M. Mead 2017, G. Bateson 1979, J. Fabian 1983) se domnívá, že nejlepším způsobem sběru dat je kombinace obou zmiňovaných metod. Zápis neposkytne nikdy tak autentické zprostředkování reality jako film. Film zase nedokáže komplexně vysvětlovat. I proto je velmi často volen výkladový styl nahrávání, který kombinuje přednosti obou metod. Výkladový „modus řadí fragmenty žitého světa spíše do rámce rétorického nežli estetického nebo poetického. [...] Výkladový modus oslovuje diváka přímo, prostřednictvím titulků nebo

hlasů, které předkládají stanovisko nebo prosazují argument“ (Nichols 2010: 181). Příkladem výkladového stylu je i film vytvořený jako příloha k této práci. Obrazy v něm nabídnuté jsou divákovi vysvětlovány nikoliv neznámým hlasem, ale samotnými aktéry filmu - snoubenci či farářem.

Způsob, ve kterém o daném jevu promlouvají na kameru přímo aktéři, je ve vizuální antropologii velmi žádoucí. Nabízí se tak místo etické perspektivy pohled émický. Pohled, kterým nahlíží na svatbu přímo snoubenci, svatebčané a ostatní, kteří se na svatbě podílí. Přesto se však dnes od výkladového stylu v podobě rozhovorů upouští, od vysvětlování se přechází k ukazování (Petráň 2011: 166). I z tohoto důvodu je v příloženém filmu výklad aktérů proložen i jinými záběry, které sledují aktéry během jejich činností.

Tento styl nahrávání bychom mohli definovat jako observační. Observační styl nahrávání se vyznačuje, jak už název napovídá, pozorováním aktéra v jeho běžném životě bez viditelných zásahů autora. Nichols píše: „Díváme se na život tak, jak se žije, sociální herci se zabývají sebou navzájem, aniž by si všímali filmařů. [...] Na základě toho, co vidíme či slyšíme, si vytváříme úsudek a činíme závěry“ (Nichols 2010: 189). Závěry si tedy vytváří každý divák sám a nepřijímá je slepě od autora. Tento observační styl je volen ve filmu jak při nahrávání svatby, přípravy na ni, tak i při nahrávání zkoušky kapely.

Velkou předností nahrávací metody oproti psanému textu je také možnost zprostředkovat divákovi pocity a emoce. „Dokumenty nabízejí smyslový zážitek zvuků a obrazů uspořádaných tak, aby na nás zapůsobily: vyvolávají pocity, emoce, napojují se na hodnoty a názory, čímž získávají expresivitu srovnatelnou s tištěným textem, ne-li mocnější“ (Nichols 2010: 116). Tyto emoce může film zprostředkovat prostřednictvím indexů, které vyvolávají v lidech podobné emoce (např. plačící dítě), tak i prostřednictvím filmové řeči (střih, výprava, tempo, kulisy,...). Na interkulturní povahu obrazu poukazuje také Sarah Pink (2015) či David MacDougall (1998).

Musíme však mít na paměti, že i při natáčení videokamerou dochází k redukci a zkreslení předávaných informací, jelikož stejně jako za psacím stolem tak i za kamerou stojí lidská bytost, která může natáčet pouze to co chce, a v postprodukci může sestřiháním záběrů změnit celkový význam filmu.

Příložený film doplňuje diplomovou práci především o kontext. Záběry nám pomohou pochopit, jací jsou informanti ve filmu a v jakém prostředí se výzkum odehrával. Všechny tyto obrazy si divák utvoří na základě drobných nuancí, které jsou ve filmu k vidění a slyšení ale nejsou pro samotnou diplomovou práci stěžejní. Zaměření se na detaily je jedním z hlavních rozdílů etnografického filmu oproti textu. Při psaní dochází k velké redukci

informací, zatímco v obrazovém zachycení je nemožné detaily, jako například co má dotyčný na sobě, vynechat (MacDougall 1998). Textová práce uvádí čtenáře do kontextu svateb historického a společensko-vědního, film uvádí diváka do kontextu společenství, ve kterém žijí samotní respondenti. V obou pracích můžeme vidět popis jednotlivých částí katolického obřadu. Zatímco v textu jde o podrobný výklad, ve filmu je základem obrazový materiál, který je doplněn o vysvětlující komentáře informantů a záběry jsou po sobě řazeny tak, aby byly samy o sobě vysvětlující. Nedílnou částí filmu, a vjemem, který nám textový dokument nemůže zprostředkovat, je hudba. Hudba, která se hraje na svatbách, je sama o sobě širokým polem pro výzkum. Její zařazení jednoznačně dotváří celkovou atmosféru katolických svateb a podtrhuje náboženský význam svatby.

Jako každá práce s lidmi i natáčení s sebou nese jistá etická rizika. S pořizováním audiovizuálního záznamu se pojí samozřejmě zveřejňování tváří lidí, kteří ve snímku účinkují. Před každým natáčením je nutné účastníky informovat o účelu natáčení. Kvůli tomuto faktu, jsem pracovala s formou informovaného souhlasu, neboli jsem získala potvrzení od všech hlavních účastníků, že byli srozuměni s účelem a následným nakládáním s audiovizuálními záznamy.

Při hledání párů, které by se mnou spolupracovaly na výzkumu o etnografických svatbách jsem se nečekaně setkala s mnoha odmítavými reakcemi na možnost natáčení.. Dotázaní nechtěli být například jednoduše viděni na promítacím plátně, anebo se nechtěli o tak intimní situaci dělit s cizím člověkem, kterým pro ně jsem. Neochotu sdílet své soukromí zmiňovali hlavně v souvislosti s žádostí točit tzv. přípravu na manželství. Tento fakt je pochopitelný, pokud si uvědomíme, že jednou z oblastí života člověka, která je probírána na přípravách na manželství, je také oblast sexuality.

Druhá etická rovina, která vyvstávala v mém terénu, byla rovina moje, rovina pozorovatele. Do komunity jsem nepřišla jako neznámý člověk. Ve farnosti Kutná Hora Sedlec dlouhodobě pracuji a s mými respondenty se znám osobně. Tento fakt mi byl spíše přínosem, jelikož se se mnou informanti neobávali mluvit ani o intimních věcech. Dalo by se tedy říci, že se můj okruh informantů skládal pouze z mých přátel, jelikož byla tato skupina ochotna se mnou spolupracovat.

Dalším faktem, kterého jsem se obávala, je skutečnost, že jsem do skupiny věřících přicházela jako člověk nevěřící, se strachem z akceptace mého zájmu o ně. Tato obava se v průběhu mého natáčení nenaplnila, ba naopak se obrátila v můj prospěch. Všichni, se kterými jsem vedla rozhovor, mi o to více vše důkladně vysvětlovali.

2.4 Reflexivní přístup

V rámci sociologických věd přišel v druhé půlce 20. století kritický přístup, který si klade otázku, do jaké míry může být společenská věda objektivní, jelikož se pozornost vědy začínala zaměřovat na společnost, ve které sama vznikla. „[J]e možné chápat reflexivitu, resp. projekt reflexivní sociální vědy (reflexivní sociologie, reflexivní antropologie atd.) jako snahu skloubit vědomí nevyhnutelné situovanosti vědce v sociálním světě s ideálem „objektivního“ poznání tohoto světa“ (Toušek a kol. 2015). Tím, jak učinit vědu maximálně objektivní se zabývali mnozí vědci (Anderson 1999, Giddens 1999, Bourdieu, Wacquant 1992).

Ve výzkumu je snaha o maximální objektivitu zajištěna spoluprací s aktéry filmu a jejich zpětnou vazbou na vytvořený snímek. Rozhovory uskutečněné s aktéry po natočení filmu a jeho zhlédnutí se zaměřují především na jejich nynější pohled na manželství, zdali u nich nedošlo ke změně jejich názorů a postojů. Druhou oblastí, na kterou byli informanti dotazováni, je, zdali nedošlo při tvorbě snímku ke zkreslení jejich výpovědí či významu katolické svatby. Tento přístup spolupráce autorů s aktéry je ve filmové tvorbě nazýván participacním. Samotné získávání informací rozhovorem je druhem participace. Autor může být přímo před kamerou či může být jeho přítomnost zprostředkována zvukem. „Dojem fyzické přítomnosti tvůrce zprostředkovaný synchronním zvukovým záznamem výměn názorů mezi filmařem a subjektem přivádí autora na scénu“ (Nichols 2010: 202). Druhá ze jmenovaných forem „zhmotnění autora“ je v natočeném snímku velmi častá a důležitá, jelikož je zároveň základní technikou a informačním pramenem klasického antropologického výzkumu.

2.5 Zkoumaná komunita

Výzkum probíhal v letech 2018, 2019 a 2020 v krátkodobých sekvencích. Zachycuje jeden pár před svatbou, během ní a půl roku poté, a jednoho katolického věřícího, dva měsíce před svatbou a 2 roky po svatbě. Všichni jsou věřící ve věku od 19 do 25 let, kteří před sebou měli první svatbu. Jedná se o praktikující věřící, kteří pravidelně navštěvují bohoslužby, a to konkrétně ve farnosti Kutná Hora Sedlec. Avšak vzhledem k malému počtu farníků v hledaném věku byl výzkum směřován také na farnost Kutná Hora, která je proslulá svou nejvýznamnější památkou chrámem sv. Barbory. V tomto krásném prostředí se chce brát mnoho párů z celého Česka. Orientace výzkumu se tedy přesunula z vyhraněného pohledu pouze na sedlecké farníky na komplexnější zachycení různorodosti katolických svateb. Tato

orientace dává také prostor k otevření nového tématu a tím je Společenství mládežníků Kutná Hora, které zastřešuje mládežníky z obou kutnohorských farností. Tímto společenstvím si většina snoubenců prošla a menší část byla i součástí mládežnické kapely, která hraje členům společenství na svatbách.

Orientace výzkumu se změnila nejen u lokality ale také u snoubenců a farářů. Prvním informantem výzkumu je farář z farnosti Kutná Hora Sedlec. Sedlecký farář má třicetiletou praxi, a to i v oblasti svatebních obřadů. Život bere s nadhledem a snadno se tedy přizpůsobuje trendům doby. Příkladem může být jeho shovívavost ke snoubencům, kteří za ním přicházejí s přáním, aby je oddal, již po dlouhodobém sdílení jedné domácnosti. Ještě více otevřenější v této oblasti je další z informantů, farář z Holic. Ačkoli je služebně mladší než první jmenovaný, zkušenosti s oddáváním má srovnatelné. Snoubenci si ho vybírají, jak on sám říká, na základě jeho schopnosti improvizovat a vtípkovat při každém obřadu. Také se vždy snaží kázání ušít na míru té či oné dvojici. Nebrání se také různým inovacím svatebního obřadu ze strany snoubenců. Do výzkumu byl zapojen díky své bezprostřední komunikativnosti.

Posledním farářem, který byl zapojen do výzkumu, je farář kutnohorský. Tento farář zároveň spravuje arciděkanství Kutná Hora, které má v majetku již zmiňovaný chrám sv. Barbory. Díky tomuto faktu má nejvíce zkušeností se sloužením svatebních obřadů. Často je také přizván k pouhému „hostování“.

Dalšími informanty výzkumu jsou členové skupiny KUSH, kteří jsou zároveň mládežníky farnosti Sedlec i Kutná Hora. Je zvykem, že pokud se někdo z mládežníků vdává či žení, tato skupina dotyčnému hraje na svatbě. Je zajímavý fakt, že jsou v tomto zvyku sedlečtí mládežníci spíše výjimkou. Všichni jsou, jak už napovídá oslovení mládežníci, ve věku mezi 15 až 25 let, tedy vrstevníci snoubenců. Svatba za účasti této skupiny známých dostává nový rozměr.

Neopomenutelnými informanty jsou samozřejmě snoubenci. Prvním z informantů je Vašek, kterému je 24 let a pracuje jako manažer. Svatbu s katoličkou měl v létě roku 2018. Svatba byla vyvrcholením čtyři roky trvajících vztahu na dálku, jelikož každý navštěvoval jinou univerzitu. Oba manželé jsou praktikující věřící, přičemž Vašek navštěvoval farnost sedleckou a část z jeho příbuzenstva vykonává povolání související s duchovním životem.

Ze sedlecké farnosti je také další informantka Jolča, která si vzala za muže informanta Dominika v létě roku 2019. Poznali se na setkání české mládeže rok před svatbou, oba jsou tedy praktikující katolíci. U Jolči je praktikující katolička pouze matka a otec je nekatolík. Dominik pochází z Chocně, z praktikující rodiny, a Choceň je nyní místo jejich nového

společného bydlení, ve kterém spolu bydleli, na rozdíl od Vaška, již před svatbou. Jolče je 22 let a Dominikovi 21. Oba jsou ještě studenty vysoké školy.

Na svatbě Jolči a Dominika ministroval mimo jiné bratranec Jolči, informant Matyáš, který je také členem mládežnické skupiny farníků a ve svých 18 letech studuje církevní gymnázium v Kutné Hoře. Nelze opominout fakt, že důležitým místem farního života Kutné Hory je právě církevní gymnázium, které navštěvuje většina dětí farníků a také mezi učiteli je vysoké procento příslušníků k farnosti, ne-li přímo farářů. Spolu s organizační složkou farnosti Sedlec a farnosti Kutná Hora, tak tvoří tři nejdůležitější místa farního života ve městě.

Vzhledem k povaze vztahu mezi mnou a většinou mých informantů jsem mohla dlouhou dobu získávat informace pouhým volným rozhovorem či pozorováním a mohla jsem si tak utvářet obraz o katolické svatbě i prostřednictvím dalších katolických věřících, se kterými nebyla navázána hlubší spolupráce a nejsou tedy ani výše jmenováni.

3 Katolické obřady

Na katolické obřady, jež jsou součástí katolického institutu, můžeme nahlížet z několika možných úhlů. Jako náboženský prvek jsou katolické obřady jevem, který připisuje novomanželům nový sociální status a s ním související očekávání, že budou naplňovat své nové sociální role, a také zároveň poskytuje přípravu na plnění těchto rolí. Přesně takovouto funkci náboženským obřadům připisuje Arnold van Gennep (1997) a nazývá je rituály. Rituály chápe jako iniciační prvek spojující rovinu sociální s náboženskou. V drtivé většině případů je přijetí nové role významný okamžik pro celou komunitu, ať už jde o kmen, o rodinu či o národ. Například příchod nového člena komunity na svět, jeho první den ve škole, osamostatnění, svatba, založení nové rodiny, úmrtí. Všechny tyto události v životě člověka jsou natolik důležité, aby jim byla věnována zvláštní pozornost. Zvláště proto, aby bylo pro jedince přijetí nové životní role co nejsnazší.

Definice rituálu se různí, například R. A. Rappaport (1999) říká, že rituál je poslušnost jednání, kterou si účastníci nevytvářejí, ale jednají podle předem stanoveného postupu, který nabývá rutinního charakteru a slouží k dosažení cíle (1999: 5-14). Takováto definice se přibližuje k chápání rituálu v minulosti. V prvním vydání Encyklopedie Britanniky v roce 1771 je rituál chápán jako návod, přesný postup, který je třeba dodržovat při slavení obřadů. Až v dílech Tylora, Frazera, Huberta se objevila myšlenka, že rituál může nést i jiný význam než jeho samotné provedení (Bowie 2008: 151). Nejznámějším představitelem myšlenky, že rituál má ještě přidáný význam, je Clifford Geertz. Jaký význam má katolický obřad pro komunitu věřících a jaký význam pro samotné novomanžele?

Významy neboli cíle a funkce rituálu mohou být také různé. Mimo zmiňovaného posunu od změny v životě jedince ke změně druhé také mohou posilovat sdílené hodnoty a normy v komunitě nebo plnit funkci integrační. Spojují fyzickou a sociální proměnu s nějakou konkrétní událostí (Bowie 2008: 156). Dále nesmíme zapomínat, že všechny rituály jsou kolektivní záležitostí, nikoli záležitostí jedince. Všichni zúčastnění utvářejí posvátný rámec a podmínku daného rituálu. U náboženských rituálů nebo obřadů je účast skupiny nejdůležitější složkou události a je prvkem ve spojení s posvátnými silami (Murphy 1998: 186-187).

Hledisku rituálů v křesťanské víře se věnovala americká autorka zabývající se religionistikou Sandra. S. Frankiel, která tvrdí, že křesťanství využívá rituály, aby jednotlivci i komunitě usnadnilo přechod k novému sociálnímu statusu a celému procesu změny napomohlo (1999: 118). Procesem změny autorka myslí posvěcování důležitých událostí

lidského života, „tím, že je shromažďuje pod střechou křesťanských ideálů“ (Frankiel 1999: 118). Tyto ideály vycházejí z příkladného života Ježíše Krista a každý člověk by se jimi měl řídit a tím se přibližovat k Bohu. I samotné manželství má být naplňováno tak, jaké by ho chtěl Kristus (Bahounek 1997: 109). Tento přístup k rituálům se v podstatě neliší od již zmíněných. Akcentuje také přechod k jiné sociální roli člověka a dává důraz na to, že instituce křesťanství uděluje rituálům ještě nadhodnotu, kterou sami o sobě nemají – jejich posvěcení, udělování svátostí. Samotný akt se tak stává výjimečným a upevňuje víru věřících.

Výrazné prohloubení víry nastává například při přijetí svátosti kněžství. Další svátosti uvádí katechismus katolické církve, základní pramen pravidel a učení katolické církve, v paragrafu 1210: „svátosti Nového zákona ustanovil Kristus a je jich sedm: křest, biřmování, eucharistie, pokání, pomazání nemocných, kněžství a manželství. Sedm svátostí se týká všech úseků a všech důležitých okamžiků života křesťana: díky nim se u křesťanů život z víry rodí a vzrůstá, dostává se mu uzdravení i daru poslání. Tím dostávají podobnost úseky přirozeného života a života duchovního“ (Katechismus 2002 § 1210). O tomto faktu snahy přiblížení života přirozeného k životu duchovnímu píše také S. S. Frankiel. Každý člověk by se měl přibližovat příkladnému životu Ježíše Krista a tím se přibližovat i k Bohu (1999: 41). Konkrétně manželství je z pohledu katolické teologie dílem a darem stvořitele, který určil jeho základní vlastnosti. Tedy svátost, která člověka posvěcuje a vede jej ke spáse (Němec 2006:13). Manželství, je ale svátostí jedinečnou, jelikož k udělení této svátosti není zapotřebí duchovního, na což odkazuje samotný soupis pravidel obřadu Svatební obřady, ve kterém je poznamenáno, že oddávajícím může být i vyškolený laik (Svatební obřady 2018: 23). Tato svátost tedy není přidělena manželům zástupcem církve, ale manželé si ji udělují sami. Tento bod však bývá i důvodem konfliktu, jelikož posvěcování duchovním je hlavním znakem svátostí (Němec 2006: 13).

Ke svátostnému manželství dochází pouze v případě, že jsou oba snoubenci pokřtěni, neboli přijali první svátost, která vyprovází každého katolického křesťana. Pokud si bere pokřtěný katolík nepokřtěného partnera či partnera jiného vyznání, sňatkem ho posvěcuje a posvěcuje také samotné manželství. Paragraf 1637 říká, že „nevěřící muž je totiž posvěcen skrze svou ženu a nevěřící žena je posvěcena skrze svého muže“. Manželství se však tímto posvěcením nestává svátostí. Takové nesvátostné manželství se stává svátostné v okamžiku přijetí křtu nepokřtěného partnera kdykoli v průběhu manželství (Němec 2006: 22). Z důvodu jediného možného vzniku manželství posvěcením Boha, není možné, aby svazek rozdělval člověk. Katoličtí věřící mohou být pouze rozloučeni či jejich manželství může být anulováno (Skupnik 2010: 279). V historii vznikl spor o to, kdy manželství vzniká. První teorie, teorie

konsenzuální, říká, že manželství vzniká při vyjádření manželského souhlasu. Druhá kopulační teorie však říká, že manželství vzniká fyzickým spojením manželů. Dnes se setkáváme s teorií, která kombinuje oba tyto přístupy a manželství vzniká vzájemným náležitým souhlasem, ale integrální se stává až tělesným spojením manželů (Němec 2006: 15).

Pokud se od jejich smyslu vrátíme k samotným definicím rituálů, musíme také uvést, že mnoho z nich má podobný průběh. A. van Gennep při svém zkoumání mnoha různých rituálů, vedoucích jednotlivce k přijetí nové životní role, poukázal napříč národy na velkou podobnost většiny z nich (křest, svatba, pohřeb). Rituály se dle něj skládají se ze tří fází, které na sebe chronologicky navazují. Jedná se o etapu odloučení (séparation), pomezí (marge) a přijetí (agrégation) (Gennep 1997: 11-21). U katolické svatby v dnešní české společnosti můžeme tyto tři fáze vidět také. Fázi odloučení můžeme spojit se zasnubami, fází pomezí s obdobím mezi zasnoubením a sňatkem, ve kterém probíhá příprava, a se samotným sňatkem ve svatebním dni dovršenou svatební nocí. Samotný svatební den se překlenuje s fází přijetí, jelikož poslední fázi můžeme spojit právě se státní, církevní a společenskou akceptací manželství. U katolických svateb je toto rozdělení dnes mnohem jasněji viditelné nežli u svateb úředních. Zmiňované tradice, jako zasnuby nebo naplnění manželství o svatební noci, jsou častěji dodržovány u katolických párů. Jak však uvidíme níže, i v tomto případě se objevuje mnoho liberálních katolíků, kteří se k takovýmto tradicím nestaví jako k něčemu pevně danému.

Prvkem, který pomezí fází ilustruje, je tedy příprava na manželství u katolických svateb. Touto přípravou se výrazně odlišují katolické sňatky od nekatolických.

3.1 Příprava

Dříve bylo přípravou na manželství myšleno především dlouhodobé a soustavné setkávání snoubenců s farářem, který bude pár také oddávat. Hlavním smyslem bylo připravit budoucí manžele na společný život, který nebude přinášet jen hezké chvíle, ale i ty těžké. Naučit se svého partnera přijímat i s jeho chybami a také zdůraznit svátostnost manželství a zavázání se Bohu.

V dnešní době důraz na vyjmenované oblasti přetrvává, ale více se k nim přidává i oblast sexuality a psychologie osobnosti. Přípravy se z individuálních posezení s farářem přesouvají na skupinové semináře vedené nejen faráři, ale i „pouhými“ katolickými manželi

či terapeutů. V praxi se také můžeme setkat s kombinací obou typů příprav. Farář se může se snoubenci zabývat duchovní stránkou manželství a poté mohou snoubenci docházet i na skupinové semináře zaměřené na soužití dvou různých osobností.

Jolča: „My jsme pak začali chodit na manželskou přípravu do rodiny, a pak jsme měli to setkání a přípravu s farářem. On už se jen doptával, jestli jsme všechno probrali, protože jsme toho nejvíce probrali v té rodině. Jak obecné věci, tak i psychiku člověka a sexualitu.“

V oblasti duchovní přípravy vatikánský koncil přímo píše, že církev zastoupená biskupem, farářem a vikáři by měla poskytovat „věřícím pomoc, aby si manželský stav uchovával křesťanského ducha a šel k dokonalosti“. Je však pravdou, že tato příprava na manželství začíná v životě věřícího již v útlém věku. V zasnubním období se pouze zintenzivňuje, konkretizuje a utváří na míru daného páru. V dětství jsou vedeni děti k „poznání významu křesťanského manželství i poslání křesťanských manželů a rodičů“. Dalšími úlohami duchovních je zajistit duchovně plodné slavení obřadu, „aby z něho bylo zřejmé, že manželé jsou znamením tajemné hodnoty a plodné lásky mezi Kristem a církví a že se na ní podílejí“, a také aby podporovali manžele v dodržování posvátné smlouvy a „tím činili svůj život v rodině den ze dne svatějším a plnějším“ (Svatební obřady 2018). Snoubencům jsou nejdříve podle potřeby připomenuty základy křesťanské nauky, nauka o manželství a rodině, o manželství jako svátosti a samotném svatebním obřadu, aby mohli lépe pochopit důležitost slavení obřadu skrze modlitby a biblická čtení. Pokud katolíci ještě plně nezavršili katolický život, měli by přijmout svátost biřmování. Do manželství by také měli vcházet s přijetím svátosti smíření.

Nepoetickou avšak nezbytnou organizační složkou je také zjištění, zda není nic, co by sňatku bránilo. Pokud snoubenci nebudou souhlasit s některou z uvedených částí, může je farář odmítnout oddat nebo v některých případech může sloužit obřad pouze beze mše. Obřad beze mše může být také sloužen v případě, že je v dané oblasti nedostatek kněží a jáhenů, a na biskupské konferenci bylo rozhodnuto o tom, že obřady bude sloužit zaškolený laik, který bude schopen snoubence i řádně připravit.

3.2 Svatební den

V západní společnosti je ve většině států velmi podstatným prvkem svatebního rituálu civilní či církevní obřad, kterým nabývá manželství platnost. Výjimku tvoří státy, ve kterých manželství může vzniknout bez účasti civilních a církevních úřadů, pokud novomanželé naplnili deklaračně-akceptační formu pro danou společnost. V USA je takováto forma uzavření manželství nazývána *common law marriage* (Skupnik 2010: 267).

Obřad nabývá napříč státy různých podob dle kulturních zvyklostí a s nimi souvisejících právních předpisů. Průběh katolických obřadů v České republice je podmíněn následujícím historicko-právním kontextem. Postupným vývojem se z katolického obřadu jako jediného možného druhu uzavření sňatku, přes zakázanou formu svatebního oddávání, stala svobodná volba věřících.

3.2.1 Historicko-právní vývoj

Počátky sekularizace Českého státu, a tedy i právních rozdílů katolických obřadů se zbylými katolickými státy Evropy, datujeme do období vlády Marie Terezie a jejího osvícenského absolutismu (Tretera 2002: 19).

Marie Terezie si byla vědoma velkého podílu církve na fungování státu, ale také jejího velkého vlivu, který by ji mohl ohrožovat a který vytvářel značný zisk. A tak v duchu učení jurisdikcionalismu sama, jako světská panovnice, určovala „pravidla vztahu mezi státem a církví bez ohledu na skutečné zájmy a potřeby církve“ (Tretera 2002: 19). Mimo jiné toto učení dávalo panovníkovi právo spravovat církevní majetek či upravovat liturgické záležitosti. V obou těchto oblastech zaváděl velké změny Josef II., který například rušil kláštery a měnil je na továrny, nebo omezil počet církevních svátků v roce. Zavedl také v roce 1783 manželský patent č. 117/1783 Sb. z. s., který kombinoval kanonické právo s právem světským a z uzavření manželství se tak stala smlouva občanská, zachovávající však výlučně církevní podobu pro všechny občany. Manželská jurisdikce byla tedy vyňata z kompetencí církevních soudů a spadá nově do kompetence soudů světských.

V roce 1868 po obrozeneckém hnutí, reformním roku 1848 a rakousko-uherském vyrovnání sekularizační tendence nabývaly na síle. Situace v českých zemích se stále více přibližovala k současnému vztahu státu a církve. V oblasti manželského práva vznikl zákon č. 47, který katolíkům, kterým nebylo dovoleno z jakéhokoli důvodu uzavřít církevní sňatek, či věřícím, kteří náleželi ke státem neuznané církvi, poskytuje možnost uzavřít sňatek civilní (Tretera 2002: 30).

Právo, které definitivně oddělilo stát od církve, vzniklo se vznikem nového Československého státu. Nová ustanovení vznikala samozřejmě i v oblasti manželského práva. Zákon č. 320/1919 Sb. o obřadnostech smlouvy manželské, rozluce a překážkách manželství ustanovil svobodnou volbu každého občana, ve zvolení civilního či církevního sňatku. Poprvé tedy nebyl výlučnou volbou pro věřící katolický sňatek. Tuto formu obřadu, která umožňovala volbu občanů, nazýváme formou alternativní (Tretera 2002: 36).

„Manželství mělo být podle uvedené předlohy rozlučitelné a důvody rozluky měly být

zásadně stejné pro příslušníky všech náboženství“ (Veselá 2008). Rozvedená manželství bylo možno poprvé také soudně rozloučit. I proto si zákon vysloužil přezdívku „rozlukový“ (Veselá 2008).

V paragrafu 13 novela uváděla důvody, z jakých mohla být manželství rozloučena. Jednalo se o devět důvodů, mezi nimiž bylo cizoložství, zavření manžela za určitých okolností, opuštění partnera, týrání partnerem, či nemoc partnera (duševní i padoucnice²). Dále také byly zrušeny některé překážky manželství. „Šlo například o zrušení překážky vyššího svěcení a řeholních slibů, překážku zákazu sňatku mezi křesťany a nekřesťany nebo zákazu sňatku kvůli cizoložství“ (Veselá 2008).

Za doby komunismu zažívaly církve největší restrikce, perzekuce a totální převzetí kontroly státem. Manželství uzavíraná v církevní formě pozbyla právní účinnost a novomanželé museli absolvovat i obřad civilní. Civilněprávní účinnost nabyly sňatky uzavírané církevními orgány až po revoluci v roce 1992 novelou zákona o rodině č. 234/1992 Sb. Československo se tak opět vrátilo k alternativní formě uzavírání manželství. Zákon upravující alternativní formu sňatku v ČR je nepozměněn od roku 1992. Svobodná volba formy obřadu je zakotvena i v člancích č. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod o svobodě vyznání a jeho praktikování (LZPS 1993). V roce 1998 vyšla v platnost novela k zákonu o rodině č. 91 Sb., která udává snoubencům povinnost obstarat potvrzení od matrikového orgánu o schopnosti uzavřít sňatek dle právního řádu České republiky. Další povinností, aby mohl sňatek nabýt občanskoprávní platnost, je doručení protokolu o uzavření manželství církevními orgány na příslušný matriční úřad do tří dnů od jeho vykonání (Tretera 2002: 129).

Československá republika, stejně tak jako nově vzniklá Česká republika, patřila mezi tzv. světské státy. Státy, které jsou konfesně neutrální a paritní, což znamená, že přistupují rovně ke všem uznaným náboženským konfesím, které mají stejný nárok na uznání dle zákonných předpokladů. V předcházejících etapách dějinného vývoje, jsme se mohli setkat se státem konfesijním, jelikož se stát přikláněl k jednomu náboženství (římskokatolické) a nebo ideologii (marxisticko-leninistické). Státy světské můžeme dále dle jejich přístupu ke konfesím dělit na odlukové a kooperační. V prvním případě je větší snaha striktně oddělit církve od státu. V druhém přístupu zůstává stát s církvemi stále v kooperačním vztahu, a to zejména v oblastech všeobecného prospěchu (církevní školy, sociální péče o slabé, atd.). Tento kooperační model je užíván ve většině demokratických států a nejinak je tomu

²Starý český výraz pro epilepsii

i v České republice (Tretera 2002: 129). Dle Bahounka je tato forma ideální, jelikož odpovídají-li pozitivní zákony státu právu přirozenému vycházejícího z evangelia, dostává se takovým zákonům posílení a zpevnění (1994: 230).

3.2.2 Na pomezí přechodu

Díky dnešnímu kooperačnímu vztahu státu k církvi tedy mohou katoličtí věřící sňatek uzavřít katolickým svatebním obřadem. Svatební obřad je z hlediska Gennepových třífázových rituálů, vrcholem přípravné, liminální, fáze. Toto přechodné období mívá ustanovené své typické znaky. „Osoby podstupující iniciaci musejí třeba nosit stejnokroj, [...] jsou označeni jako odlišní, zvláštní“ (Bowie 2008: 158). Na podpoření významnosti rituálu se často využívají různé insignie, odznaky nebo symboly (Bowie 2008: 158). Zásnuby bývají na Západě doprovázené oslavami, budoucí nevěsta nosí zásnubní prstýnek, ve svatební den je určeno, jaké oblečení má mít ženich, nevěsta i svatebčané. V českém prostředí převládají tradice symbolizující společný život jako například vzájemné krmení novomanželů. V rámci katolického obřadu můžeme vidět větší zastoupení insignií a specifických úkonů nežli u obřadu světského. Jedná se o insignie a úkony, které jsou spojeny především se sloužením mši a odkazují k vyznání víry. Jaké druhy insignií jsou používány, záleží na druhu svatebního obřadu.

Katolický svatební obřad můžeme rozdělit na dva druhy, které určují průběh obřadu. Obřad ve mši a obřad beze mše. Obřad ve mši je určen pro snoubence, kteří vyznávají katolickou víru. Obřad beze mše je uzavírán mezi partnerem katolickým a partnerem jiného než katolického vyznání, nebo pokud je oddávajícím jáhen. Ten může oddávat za předpokladu, je-li mu to dovoleno místním farářem či ordinářem. Obřadu beze mše se také užívá v případě sňatku mezi katolíkem a katechumenem (osoba připravující se na křest) či osobou nepokřtěnou. Tomuto obřadu se však dostává ještě zvláštních ustanovení. Společnými prvky všech těchto typů obřadů jsou úvodní obřady, bohoslužba slova a závěr obřadu. Bohoslužba slova je nejdůležitější částí obřadu a skládá se z několika následujících složek: otázky před manželským slibem, samotný manželský slib, přijetí slibu jménem církve, požehnání a předání prstenů, přímluva a modlitba za manžele. Části, ze kterých se mají obřady skládat, ustanovil vatikánský koncil, jehož II. shromáždění se konalo v roce 1969. Z tohoto koncilu vzešla hlavní pravidla svatebních obřadů, která jsou platná do dnešních dnů. Změny, které byly zavedeny v podobě bohatšího úvodu a v modlitbách vycházejí z norem Kodexu kanonického práva z roku 1983 (Svatební obřady 2018).

3.2.3 Obřad ve mši

V úvodním obřadu je nejpodstatnější příchod kněze a ženicha s nevěstou. Do podstatných prvků patří například oblečení kněze. Při obřadu ve mši si kněz oblékne albu, štólu a mešní roucho v barvě mše. Barvy se liší dle dne, ve kterém se svatba odehrává, zdali je den sváteční či nikoli. Dalšími prvky je uvítání ženicha a nevěsty a jejich ujištění, že jejich radost je i radostí církve, a knězova hluboká úklona k oltáři s polibkem. Když jsou nevěsta se ženichem na místě, přítomní udělají znamení kříže a kněz obřad zahájí libovolnou formulí z Římského misálu. Poté následuje řeč kněze, která plní přípravnou funkci na samotnou bohoslužbu slova. Vatikánský koncil navrhuje znění tohoto oslovení, avšak kněz si může svou řeč upravit, pokud úprava nebude protirečít základním myšlenkám navrhovaného textu.

Holický farář: „Snažím se vytvořit atmosféru, aby se lidi zasmáli, protože to uvolní celý ten obřad. Můžu být k novomanželům osobní, jelikož se poznáváme na přípravách. Snažím se mít kázání interaktivní, snažím se zapojit i lidi v kostele, kteří se jdou bavit.“

Tyto úvodní prvky také ale podléhají zvyklostem, které se vykonávají ve dnech, ve kterých se svatba koná. Záleží na křesťanských významných dnech během roku i na dnech v týdnu. Slaví-li se obřad v neděli za účasti farníků, či v době vánoční nebo liturgické, užívá se mše z daného dne.

Samotná bohoslužba slova začíná čteními z Bible. Pokud se sňatek neslaví v době velikonoční, zahajuje se bohoslužba slova čtením ze Starého zákona. Svatba konaná v době velikonoční je zahajována čtením, které je vybráno z knihy Zjevení svatého Jana. Čtení může předčítat jak farář, tak i vybraní svatečkané nebo novomanželé a vždy se alespoň jedno čtení musí týkat manželství (příloha č. 2). Často se užívají čtení dle formuláře *Při svatbě*. Hlavní výběr však přísluší novomanželům. Čtení mohou novomanželé znát již z jiných svateb a mší nebo si nechají poradit od kněze. Avšak opět je určeno, která čtení se nesmí používat ve dnech liturgických.

Jolča: „Tím, jak znám ty svatby, nebo jsem na pár byla, tak znám ty čtení, který jsou svatební, už vybraný, ale můžeme si vybrat sami. U prvního jsem měla jasno, že je o Evě a Adamovi a žeburu, kost z mých kostí... Druhé bylo o tom, jaká láska je, to už jsme také slyšeli na více svatbách. Všechna jsou z Bible a už jsme je znali, chytly nás za srdce.“

Po skončení čtení, se zpravidla končí textem z evangelia, kněz poukáže v homilii na svátostnou milost a povinnosti manželství. Slova vybírá z posvátných textů, ale je zde také velká volnost kněze upravit si řeč podle svých představ, podle osobností, které oddává.

Po bohoslužbě slova přichází vlastní svatební obřad. Úvodním prvkem je opět oslovení přítomných, po kterém následují otázky na snoubence. Na všechny tři otázky týkající se za 1. svobody jejich rozhodnutí, za 2. slíbení si vzájemné úcty po celý život a za 3. plození dětí a jejich výchovy ve víře, se očekává kladná odpověď. Poslední otázka se může vzhledem k pokročilejšímu věku ženicha a nevěsty vynechat.

Po zodpovězení otázek může následovat vzájemný slib. Velký rozdíl zde můžeme vidět v porovnání s civilním obřadem. Ženich a nevěsta si mohou vyslechnout slib od kněze ve formě otázky a poté na ní dát odpověď, jako je tomu často na úřadech. Většinou však ženich s nevěstou říkají celý slib sami, dívají se přitom do očí a drží se za ruce. Tento proces je více niternější a posiluje prožitek i ztotožnění se s výrokem.

Vašek: „Z křesťanského hlediska není manželství jenom razítko, ale je to zároveň dar jednoho tomu druhému. S tím druhým chci žít celý život a jsem ochotný mu to slavnostně slíbit a chci za svědka brát Boha. To je křesťanské manželství, slib tomu druhému, kdy Bůh je hlavní svědek.“

Slib může nabývat různých podob, avšak základní kostra musí být zachována. Slib musí tedy obsahovat slovní spojení odkazující k přijetí druhého za manžela/manželku – já odevzdávám se tobě/přijímám tě. Odkaz k dodržování zásad manželského soužití jako je věrnost, láska, úcta a poukázat na trvalost svazku a neodlučitelnost – dokud vás smrt nerozdělí/až do smrti.

Vašek: „O tom je manželství, ne že já chci být s tím druhým člověkem, nebo hůř, že ho chci vlastnit, ale já se mu chci dát. Já chci, aby ten druhý, řečeno jednoduše, se mnou mohl dělat co chce, a zároveň se naučím, že on udělá to samé, že se já druhému odevzdám se vším, s majetkem, s dobrými i špatnými vlastnostmi a dočkám se od něj toho samého. Odevzdání se se vším tomu druhému a současně přijetí toho druhého i s těmi špatnými vlastnostmi.“

Po vyslovení slibu jej kněz slavnostně přijme jménem církve. Text kněze se může opět různit, ale podstatou je odkázat na sílu manželství, která je posilována skrze Boha. Často využívanou formulí je věta „Co spojil Bůh, ať člověk nerozlučuje“. Při této promluvě může kněz položit ruku nebo štólu na spojené ruce manželů. Tento akt je symbolem božského spojení. Závěrem všichni přítomní dobrořečí Pánu vyslovením „Bohu díky“.

Po přijetí slibu církví následuje požehnání a předání prstenů. Při žehnání může volit kněz libovolná slova, která však musí obsahovat prosbu o požehnání prstenů a tím i samotného manželství, směřovanou k Bohu. Manželé na požehnání odpovídají „amen“. Kněz poté předává prsteny nevěstě a ženichovi, nejdříve je může pokropit svěcenou vodou. Vzájemné navlékání prstenů je doprovázeno proslovem ženicha a nevěsty, které vyzdvihují

darování prstenu jako symbolu dárcovy věrnosti a lásky ve jménu Otce, Syna i Ducha Svatého. Nyní si novomanželé mohou dát první manželské políbení.

Poslední částí svatebního obřadu jsou přímluvy, které jsou rozděleny do třech složek. Prosby za novomanžele, za jejich rodiče a všechny, kteří je připravovali na život, a i za ostatní lid Boží. Volba přímluv je na knězi a manželích. Jsou to prosby směřující k Bohu týkající se zdraví, pevných vztahů, odpuštění či proseb za zemřelé. Prosby jsou pronášeny knězem a přítomní na ně odpovídají slovy „Pane, smiluj se“. Pokud je předepsáno, následuje vyznání víry.

Hlavním prvkem, kterým se odlišuje obřad ve mši od obřadu beze mše, je eucharistická bohoslužba. Eucharistie je jedním z hlavních aktů bohoslužeb, při kterých je připomínána poslední večeře Ježíše Krista a přítomní jdou ke svatému přijímání, přijímání těla Krista - hostie, či i krve Krista – vína. V této části novomanželé tedy po pronesení modlitby, při které mohou klečet na místě nebo přijít k oltáři, jdou ke svatému přijímání. Poté následuje modlitba a po jejím skončení pozdravení pokoje, při kterém si přítomní potřesou rukou s ostatními, kteří jsou poblíž. Na závěr mohou přijít k přijímání i příbuzní a ostatní svatebčané. Obřad ve mši bývá tedy zpravidla delší, v závislosti na počtu svatebčanů, kteří jdou ke svatému přijímání.

Závěrem obřadu ve mši žehná kněz všem přítomným a dává důraz na šťastný budoucí život novomanželů a také se podepisují dokumenty o uzavření manželství. Tyto dokumenty není dovoleno podepisovat na oltáři (Svatební obřady 2018).

Kutnohorský farář: „Vyhotovíme snubní zápis a pro stát protokol o uzavření manželství, který odevzdáme do pondělí, abychom nezkomplikovali novomanželům život. Během obřadu se jako poslední podepisuje i matrika oddaných. Pak se to všechno zavře a my věříme, že to manželství vydrží šťastné až do toho okamžiku, který si slíbili při svatebním obřadu, tedy až do smrti.“

3.2.4 Obřad beze mše

První odlišností od obřadu ve mši je volba oblečení oddávajícího. Kněz si může vybrat, zda si oblékne albu nebo superpelici a štólu nebo pluviál. Pluviál a superpelice musí být v bílé barvě či barvě sváteční. Pokud je oddávajícím jáhen, musí si obléci dalmatiku. Úvodní ceremonie je stejná jako u obřadu ve mši, kněz ženicha s nevěstou přivítá a pozdraví oltář hlubokou úklonou a políbením a uvítá a připraví všechny přítomné na svatební obřad. Rozdílem je však,

že se pronáší pouze modlitba za manžele namísto formuláře Při svatbě (Svatební obřady 2018: 52).

Bohoslužba slova probíhá úplně stejně jako během obřadu ve mši, tedy tři čtení, ze kterého alespoň jedno musí hovořit o manželství a pronesení homilie.

Svatební obřad probíhá také stejně jako u obřadu ve mši. Oddávající osloví přítomné a přechází k již zmiňovaným otázkám. Po otázkách je na řadě vzájemný slib, který nabývá stejných podob jako během obřadu ve mši a může být také citován novomanželi nebo oddávajícím a novomanželé říkají jen „ano“. Novomanželé se drží při říkání slibu za ruce a oddávající jim může na sepjaté ruce položit štólu nebo ruku a tím přijmout slib jménem církve. Přítomní poté vzdají Bohu díky. Stejně jako během obřadu ve mši probíhá i žehnání a předání prstenů, po kterém následuje první manželský polibek.

Po přímluvách, které jsou také stejné jako v případě obřadu ve mši, nastávají dvě možnosti. První z nich je, že se nebude konat svaté přijímání, pokud je jeden z partnerů jiného než katolického vyznání. Druhou možností je, že se bude konat svaté přijímání, pokud jsou oba partneři katolíci, ale oddávající je jáhen. V prvním případě se za přímluvy připojí modlitba Páně (Otče náš) a modlitba za manžele a obřad je ukončen požehnáním všech přítomných a vhodným zpěvem.

V případě druhé varianty následuje po přímluvách modlitba za manžele a po přinesení hostií i modlitba Páně. Před přijímáním si přítomní ještě podají ruce v pozdravení pokoje. Na rozdíl od obřadu ve mši je přijímáno pouze tělo Páně. Přijímání je zakončeno také modlitbou. Závěrem obřadu je požehnání všem přítomným a podepsání dokumentů o uzavření manželství (Svatební obřady 2018).

3.2.5 Svatební obřad s nepokřtěným

Tento typ svatebního obřadu je velmi podobný typu obřadu beze mše, jelikož zde zcela chybí eucharistická bohoslužba. Úvodní část obřadu, bohoslužba slova i svatební obřad probíhá stejně jako v předchozích dvou případech, s tím rozdílem, že se mohou úvodní obřady úplně vynechat a přejít k bohoslužbě slova, anebo se také může vynechat žehnání prstenů. Rozdíl nastává v části o přímluvách. Význam proseb zůstává stejný, avšak mění se provedení. Místo slova ‚prosme‘ říká oddávající slova ‚modleme se‘ a místo odpovědí přítomných je po vyřčení prosby chvíle ticha. Po přímluvách následuje modlitba Páně a modlitba za manžele, která ovšem může být opět vynechána a nahrazena modlitbou, aby novomanželé dále ‚předávali dar života, jako to učinil Bůh‘ (Svatební obřady 2018).

Obřad s nepokřtěným se zakončuje opět požehnáním oddávajícího, zpěvem a podpisem dokumentů (Svatební obřady 2018).

3.3 Instituce vs. praxe

Na Kutnohorsku, a dle slov informantů i ve zbytku republiky, je v současné době častější forma obřadu beze mše. Jedná se o formu, která je časově kratší a bez obřadu eucharistie, proto může vyhovovat například párům, ve kterých je katolicky věřící pouze jeden ze snoubenců, či snoubencům, kteří nejsou praktikující věřící. Objektem tohoto výzkumu byly svatby se mší, ale i ty mají v praxi různé podoby.

Prvky, ve kterých se mnohou lišit, jsou zejména způsobené volbou faráře, která je automaticky spojena se stylem jeho kázání, ale také i s organizačními záležitostmi jako je například volba počtu ministrantů. Dále počet samotných farářů, výběr hudebního doprovodu, čtení, zpěvů, skladeb, místa oddání nebo způsobu zaznamenání svatby. Tím, jak se ve společnosti vytváří názory a postoje samotných jedinců, se mění i malé prvky obřadu, které stojí v opozici obřadu ve mši, který má po staletí stejné základní rysy.

Místo oddání je v současné České republice určeno spíše než předpisy katolické církve samotnou dohodou snoubenců s oddávajícím knězem. Prvek svatebního obřadu je pozměňován časem vlivem přemýšlení a jednání jedinců, kteří si například nově přejí obřad ve venkovních prostorách. Rozhodnutí, zda se sňatek uskuteční venku je na oddávajícím knězi. V církevním právu je psáno, že má místo vždy odpovídat povaze svátostného slavení manželství (Němec 2006: 57). Toto pravidlo může splňovat jak katedrála, kostel, či prostor u venkovní kapličky, tak i louka či les.

Vašek: „V nejhorsím případě se může sňatek odehrát i na radnici, kdyby třeba ve městě nebyl kostel. Ale vždycky to bude katolický svatební obřad. Kněz nemůže uzavírat sňatek bez svátosti, nebo by alespoň neměl.“

Co se týká hudebního doprovodu je ve farnosti Kutná Hora Sedlec tradicí zvat si na obřad kutnohorskou mládežnickou kapelu KUSCH. Většina novomanželů zná buď skupinu jako celek, či nějakého hudebníka ze skupiny. Mnoho z nich bylo dokonce samotnými členy této skupiny. Pozvání skupiny přináší nejen snížení finančního rozpočtu svatby, ale především svatba dostává nový rozměr. Zvolení mládežnické kapely vyjadřuje identitu partnerů. Skupina KUSCH je jednou z mnoha, která se odklonila od tradičních kancionálních písní hraných na tradiční nástroje a stejně jako mnoho jiných skupin, příslušejícím i k různým církvím, se přiklonila k populárnější/rockovější formě hrané na elektrické kytary, bicí, saxofon atd. Touto hudbou reagují na společenské změny a ukazují, jak se neměnné prvky svatebních obřadů,

část velké tradice v chápání K. Norget, mohou měnit a stávat se proměnnými, malými tradicemi. Jedna tradice neustále formuje druhou.

Dominik: „Je to menší tradice, většinou se počítá s tím, že bude zpívat KUSCH. V tom, že známí hrají známým, není Sedlec výjimečný, ale spíš je speciální tradice, že vymyslí novou písničku, kterou pak zahrají novomanželům. Písničky jsme vybírali sami, ale měli jsme tam i překvapení, o kterém jsme vůbec nevěděli.“

V případě Jolči a Dominika byla zvolena k doprovodu pouze mládežnická skupina, v případě svatby Vaška byla zvolena kombinace varhanní hudby a mládežnické kapely, která zvolila tradičnější přednes bez rockových nástrojů. Tento rozdíl ve volbě hudebníků je dán odlišnými názory a postoji, které budou zrcadlit jejich odlišné rodinné zázemí.

Dalším rozdílem, který byl velmi patrný mezi těmito dvěma svatbami, byl chybějící prvek manželského požehnání rodičů na svatbě partnerů z Čech. Vaškova partnerka pochází ze slezské Karviné a zde je požehnání manželům od rodičů tradicí. Zpravidla bývá v den svatby těsně před obřadem již před přítomnými svatebčany a je spojeno se čtením z Bible příbuznými. Tato podstatná část katolického obřadu na Karvinsku a neexistující na Kutnohorsku, je důkazem velké různorodosti katolických svateb v České republice.

Takováto různorodost je možná díky církevnímu právu, které pamatuje na kulturní a lokální odlišnosti. Podstatným atributem církevního práva je fakt, že se rozlišuje na právo univerzální a partikulární. První právo je univerzálně platné pro všechny biskupství, diecéze atd., zatímco mnohá z pravidel spadají pod pravomoc samotných územních částí, a tedy pod právo partikulární. Působnost katolické církve se rozkládá mezi mnoho různých oblastí světa a společenství, a právě kvůli tomuto faktu je důležité zachovávat právo partikulární, které může respektovat lokální zvyklosti. Nemůžeme tedy vymezit jednoznačná pravidla platící jak pro katolické svatby napříč Českou republikou, tak i pro katolické svatby v různých částech světa, které jsou podmíněné kulturními zvyklostmi.

Prvkem obřadu, který je zajímavý v kontrastu se světským obřadem, je slib, ve kterém se partneri zavazují mít děti a vychovávat je v katolické víře. Z pohledu církve je totiž manželství chápáno jako dlouhodobý vztah dvou lidí, který se stává plnohodnotným teprve po zplození dětí. Nejčastěji používaná definice z konstituce II. Vatikánského koncilu *Gaudium et spes* také zní: „Manželský svazek (*matrimoniale foedus*), kterým muž a žena mezi sebou uzavírají nejnítěnější společenství celého života, zaměřené svou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost“ (Němec 2006:14).

Ačkoli je manželství chápáno jako božské právo a nikomu nemá být odepíráno, existují také podmínky, za kterých katolický svatební obřad nemůže proběhnout. Jsou pojistkou, aby nedošlo k rozpadu rodiny v klasickém slova smyslu (Ottenheimer 1996: 77) a aby neustále docházelo k rozšiřování sociálních vazeb (Ottenheimer 1996: 94). Katolické právo takové podmínky označuje jako překážky svatby a v jistých případech je v tomto ohledu přísnější nežli právo České republiky. Například překážka cizoložství muže i ženy přetrvává v katolickém právu od dob římských, zatímco české právo na tuto překážku nepamatuje. Sňatek může být také katolickou církví zakázán, pokud jsou snoubenci bez domicilu nebo kvazidomicilu (trvalého bydliště) či je jednomu ze snoubenců uložen církevní trest. Shodně obě práva zakazují manželství pokrevním příbuzným (český zákon č. 94 /1964, katolické právo zakazuje sňatek v přímé a 2. boční linii), avšak katolická církev jde ještě dále a zakazuje svatbu i v rámci duchovního příbuzenství (např. kmotr-kmotřenec) (Němec 2006: 65-85).

Takzvaný dispens, tedy výjimečné zrušení překážky svatby, uděluje ve většině případů biskup. Mezi tzv. prosté překážky patří jednoduché řeholní sliby, příbuzenství zákonné či pokrevní, nezletilost, pohlavní neschopnost, trvajícím manželský svazek, různost náboženství, přijetí svátosti svěcení, veřejné doživotní (řeholní) sliby, aj. (Němec 2006: 91-93).

Přes rozdílnosti mezi druhy obřadu a také mezi normami a praxí jsou stále katolické svatební obřady více ritualizované nežli svatby občanské. Velký rozdíl je jak ve využití zmiňovaných insignií, obsáhlého symbolického jednání, tak i v délce rituálů, vezmeme-li v potaz, že příprava katolíků na manželství začíná již v dětství.

4 Manželství jako prostředek sociální kontroly

Obsáhlým náboženským rituálem katolického obřadu se tedy člověk připravuje na přijetí své nové role – role manžela či manželky i přijetí svátosti. Jaký však má význam samotné manželství, na které je nutno se takto připravovat? Z pohledu sociálních věd je manželství především součástí systému, na němž je založeno příbuzenství.

Církevní právo věnuje manželství velkou pozornost po celý život aktérů a rozděluje tedy pro přehlednost **matrimonium in fieri**, kterým jsou myšleny uskutečňované přípravy, samotná svatba a administrativa s ní spojená, a dále **matrimonium in facto esse**, kterým je myšlen samotný průběh manželství, to, čím je myšlena svátost. Společný život dvou lidí, který je třeba udržovat a pečovat o něj (Němec 2006:14). Cílem takového manželství by mělo být naplnění společenských i personálních cílů, bez kladení větší důležitosti jednomu z nich. Do 30. let minulého století však církve upřednostňovala cíle společenské (Němec 2006:18). Základní vlastnosti manželství věrnost a nerozlučnost vychází z předpokladu, že úplné sdílení života je možné jen s jednou osobou (Němec 2006:16).

Tomáš Bahounek zabývající se křesťanskou sociologií spatřuje čtyři hlavní funkce manželství v reprodukci, které se věnuje kapitola níže, ve vytváření osobních společenství, ve smyslu rozvoji osobností manželů a mravních hodnot spojených také s kontrolou sexuality, ve výchově a v náboženském poslání, ve smyslu vnitřního působení na děti a vnějšího vztahu k okolí (1997: 119). Poslední funkce se týká ryze křesťanských manželství. Soustředí se na odpovědnost, kterou by měli mít manželé k farnosti a k samotné církvi. Tato funkce se novomanželům připomíná nejen při přípravách, ale je také obsažena v manželské slibu. Výrazně se tím odlišuje od slibu nekatolíků, jelikož je na ně vyvíjen tlak počít děti a vychovávat je ve víře. Tímto prvkem, si komunita katolíků udržuje svoji pospolitost a reprodukci.

Vašek: „Když pár děti nechce, tak je žádný kněz neoddá. Ve chvíli, kdy oni výslovně řeknou, že děti nechtějí, tak je neoddá a pošle je na radnici. Nebo je nemusí odmítnout, ale nemají na církevní svatbu nárok. Plození dětí má být jeden z více bodů v manželství, a pokud není splněn, tak už to není katolická svátost.“

4.1 Vznik aliancí

Příbuzenství a s ním spojené manželství je tématem pro mnoho sociálních a kulturních antropologů napříč světadíly (Soukup 2009, Parkin, Stone 2004, Murphy 1998, Broude 1994,

Spiro 1977). Díky manželství se příbuzenství jednoho z novomanželů rozrůstá exponenciální rychlostí, a to zpravidla o pokrevně nespřízněné osoby.

Předchůdcem moderního strukturálně-funkčního studia náboženství byl John Fry, který porovnával základní povahu manželství napříč společnostmi. Analýza ho dovedla k závěru, že hlavním účelem manželství je plodnost a vzájemná podpora a pomoc, a manželství se mělo uzavírat mezi skupinami nejvhodnějšími k plnění těchto cílů (Fry 1756: 79 in Ottenheimer 1996: 102).

Jeden z autorů, který se přímo zabýval teorií vzniku manželství a ve svých myšlenkách navazuje i na Frye, je i Claude Lévi-Strauss (1969), který zavedl alianční teorii. Claude Lévi-Strauss pracuje ve svých pracích s pojmem binárních opozic, jelikož byl ovlivněn strukturalistickým chápáním. Na základě jedné takové binární opozice příroda/kultura vysvětluje univerzální existenci incestního tabu, které je jednak „univerzální (existuje ve všech známých společnostech), a patří tedy do řádu přírody, a jednak partikulární (v každé společnosti se vztahuje na jiný okruh příbuzných) a patří tedy do řádu kultury. [...] Na incestním tabu je tedy nejvýznamnější jeho pozitivní stránka (nikoli negativní zákaz) – totiž nutnost hledat ženy mimo vlastní skupinu“ (Budilová 2007). Tímto způsobem si skupiny vytvářejí kooperující aliance.

„Sňatkové aliance jsou podle této teorie předpokladem existence lidské kultury, neboť vytvářejí nutnost navazovat vztahy s jinými skupinami“ (Budilová 2007). Touto teorií se Lévi-Strauss vymezil k do té doby uznávané teorii unilineární descendance, která definovala jako základní jednotku tvorby příbuzenství skupinu spřízněnou po jedné linii otce či matky, a jako základní jednotku stanovil sňatkové aliance. „Po generace opakované, systematické výměny žen vytvářejí integrovaný systém a poskytují společnosti nezbytnou strukturu“ (Budilová 2007).

Claude Lévi-Strauss však nebyl jediný, který se touto myšlenkou zabýval. Před ním pracoval s manželstvím jako s mechanismem utváření sociálních vazeb již v 19. století E. Tylor, E. Durkheim nebo M. Mauss (Skupnik 2010: 222).

Dnes se antropologie odvrací od zájmu o cizokrajné národy k naší společnosti a také od popisování struktur příbuzenství ke genetickým výzkumům (Schneider 1984, Stone 2002, Carsten 2004) a při samotné aplikaci alianční teorie na domorodé kmeny nevysvětluje uzavírání sňatků ve stejných skupinách (Ottenheimer 2006 in Skupnik 2010:232), avšak Lévi-Straussova myšlenka o posilování soudržnosti dvou různých skupin prostřednictvím sňatku je stále platná. Skupnik ve své knize vyzdvihuje alianční potenciál svateb, které na jedné straně

přeměňují nepřibuzné na příbuzné a na druhé straně posilují vztahy již příbuzných (Skupnik 2010: 198).

V kutnohorské katolické komunitě jsou v jednom případě vztahy mezi dvěma rodinami posilovány opakovaně, jelikož si dvě sestry z jedné rodiny vzaly dva bratry z rodiny druhé. Tuto možnost by však dříve neměli. V minulosti církevní právo zakazovalo svatby v rámci afinního příbuzenství na základě přesvědčení, že z muže a ženy se stává svatbou jeden člověk a příbuzní partnera se stávají pokrevními příbuznými. Tuto překážku Kodex kanonického práva CIC/1983 zúžil na přímou linii a nyní je podobné uzavírání sňatků možné (Němec 2006: 65-85). Tomuto progresu přispěly i nové poznatky na poli DNA o malém evolučnímu riziku způsobeném takovými sňatky (Ottenheimer 1996: 85-86).

4.2 Kontrola zdrojů

Základní funkcí sňatků je tedy rozrůstání a udržování příbuzenských vztahů, které je spojeno s ekonomickou i sociální stabilitou. Jaké další funkce může mít? Český autor Jaroslav Skupnik se ve svých studiích mimo jiné zabýval i tím, v jakém vztahu je manželství se sexualitou. Ve své knize Antropologie manželství a sexuality Skupnik uvádí, že na celém světě je univerzální lidská manipulace s lidskou sexualitou. Ve všech společnostech je sexualita kontrolována, regulována a sociálně využívána. Zásadní regulací sexuality je právě manželství. Podoba manželství je napříč světem různá, ať jde o počet manželek či manželů, věku zasnoubení či vdávání a ženění, cíl manželství je vždy však stejný – kooperace a reciprocita (Skupnik 2002: 14). Skupnik vychází z teorie, že ženy disponují díky svým biologickým dispozicím vysokou sexuální kapacitou a naopak muži vysokými kapacitami reprodukčními. Obě tyto vysoké kapacity jsou vzájemně regulovány. Manželství se tak stává jedním ze základních modelů vyjádření reciprocit (Skupnik 2002:15). Lidé se vzdávají svých individuálních výhod ve prospěch sociálně podstatnějších výhod vzájemné kooperace v manželství (Skupnik 2002: 15). „Manželství je součástí systému odměn, které dostaneme za práci, rozmnožování a výchovu dětí, což jsou všechno činnosti nezbytné pro přežití společnosti, a také za naši akceptaci společenských norem a podřízení se jim. Což je opět nezbytné pro reprodukci a chod společnosti jako celku“ (Skupnik 2002: 16).

Manželství je tedy dle autora především mechanismem legitimní sexuality a s ní spojené legitimní sociální reprodukce (Skupnik 2010: 197). Síla kontroly reprodukce a sexuality může být napříč společnostmi různá. V některých společnostech jako jsou například zairští Azandové či indiští Garové je předmanželská sexualita tolerována. Neznamená to však, že je v takovém vztahu legitimní i početí dítěte. Toto bývá výsadou

manželství. V dnešní době se zmírňuje kontrola sexuality společností i na Západě díky vynalezení antikoncepčních prostředků. Na druhé straně jsou však společnosti, ve kterých je sexualita výhradně spojena s manželstvím (Skupnik 2010: 199). Takovou komunitou je i společenství římských katolíků ve své normativní podobě. Jak výzkum ukazuje, mladí katolíci jsou čím dál tím více ovlivňováni většinou společností a zachování panenství i panictví do manželství pro ně není prioritou.

Dominik: „Nejdřív jsem to tak taky chtěl (počkat do svatební noci), ale pak už když jsme spolu byli dýl, tak jsem se spíš klonil k tomu druhému názoru. Ale čekali jsme do svatby. Nejdřív jsem měl tuhle zásadu zvnitřněnou, ale pak už ne.“

Reprodukcí však stále spojují pouze s manželstvím. Manželství je více chápáno jako první krok k založení rodiny, nežli prostředek k sexuálnímu vyžití. Primárně chápou manželství jako trvalé spojení dvou lidí, které jim přináší především jistotu. Jistotu ve smyslu, že „na těžké i hezké situace v životě nebudou sami“. Manželství je pro ně „definitivní formou“ vztahu, potvrzením, že spolu budou do konce života a že k sobě patří. Chápání manželství jako svátosti zdůrazňoval hlavně Vašek.

Nahlížení na období puberty, a tedy i období výrazného objevování sexuality, bývá z křesťanského hlediska bráno spíše než jako období fyzických změn, jako období přechodu do dospělosti, a tedy k racionálnímu uvažování, o čemž svědčí i fakt, že je období dospívání uznáváno za vhodný věk pro biřmování (Frankiel 1999: 119). Sexualita byla z tohoto důvodu ve středověké Evropě potlačována a mladí lidé byli nabádáni ke vstupu do mnišského řádu (Frankiel 1999: 119). Často byl úplný celibát hodnocen církevními autoritami výše než život v manželství (Horský, Seligová 1997: 70). Manželství bylo druhým způsobem, jak sexualitu potlačit. „Obojí bylo manželství: v řeholi se člověk oddával Kristu, v manželství se spojoval „ve jménu Krista“ se svým partnerem, čímž napodoboval sňatek Krista s církví – věčné, věrné spojení, ve kterém jeden je ve svatosti odrazem druhého (Frankiel 1999: 119).“ Dbáno bylo na princip zachování cudnosti v manželství (Frankiel 1999: 119). Z pohledu křesťanské sociologie odříkavost a mravní čistota podporuje rozvoj společnosti a schopností člověka, usměrňuje jeho síly a chrání jeho důstojnost (Bahounek 1997: 98-99). Pohlavní odevzdání není projev pouze individuální, ale též veřejný (Bahounek 1997: 98), takovým veřejným projevem je plození dětí, které bylo do období reformace a renesance viděno jako hlavní cíl manželství. Tento postoj se začal proměňovat až s novým pojetím askeze a posvěcením životů křesťanů (Horský, Seligová 1997: 71).

Dnes převládá ve společnosti názor, a mohlo by se tak zdát i z předchozích řádků, že předmanželský sex nebyl v minulosti akceptován. Opak je ale pravdou. Nynější

upřednostňovaná manželská sexualita se v Evropských zemích praktikuje také teprve od dob reformace v 16. století. R. van Dülmen hovoří o procesu „zcírkevnění uzavírání sňatků“ (Horský, Seligová 1997: 74), který vedl v 18. stol. mimo jiné k tomu, že k uzavření manželství nepostačil pouhý slib manželství před svědky a Bohem, jako tomu bylo ve století 16., ale bylo nutné sňatek stvrdit v církevním sboru.

S tímto faktem koresponduje také pohled M. Ottenheimera, který samotné začátky svátostnosti manželství datuje do 16. století jako reakci na sílící protestantismus v Evropě. Do té doby nebylo manželství bráno jako ryze monogamní. Praktikována byla tzv. funkcionální polygynie – muži mohli udržovat vztah nejen s jednou manželkou ale i s jinými ženami, se kterými mohli mít také legitimní potomky (Goody 1984: 204 in Skupnik 2010: 261). Dalším krokem, který měl podřídit uzavírání sňatků pouze pod církve, bylo rozšíření nepřípustných příbuzných ke sňatku a také povolení svateb bez souhlasu rodičů (Ottenheimer 2006 in Skupnik 2010: 261).

Vnímání sexuality pro mladé kutnohorské katolíky je zásadně spojeno s manželstvím. Toto spojení nebylo prvotní u Jolči a Dominika. Oba shodně uváděli, že pro ně bylo důležité vyčkat s prvním sexem na partnera, se kterým chtějí strávit celý život a s ním tedy i posléze uzavřít manželství, ale při dodržení tohoto principu se jim předmanželský sex nejevil jako tabu. Jak jsme si přečetli výše, sexualita je regulována společností i katolickou církví. Pravidlo zachování cudnosti je pro mladé katolíky stále důležité, ale v menší míře, než tomu bylo dříve. Tento fakt potvrzuje i tvrzení sedleckého faráře, který se ve své praxi setkal jak se sexuálně aktivními snoubenci, tak i s páry nezkušenými. Jolča s Dominikem se na svém přípravném sezení pro změnu setkali s katolickým manželským poradcem, který zastával názor, že vztah má plynout a vyvíjet se podle potřeb partnerů a tyto potřeby by neměly být omezovány normami. I pod vlivem manželského poradce, se kterým absolvovali přípravu na manželství, oba přemýšleli, zda toto pravidlo neporušit. Oba partneři byli k monogamnímu vztahu vedeni zejména rodinou. U Jolči byla hlavním mentorem matka a u Dominika otec.

Na druhé straně Vašek přemýšlel o intimním vztahu se ženou jedině ve spojitosti s manželstvím. Akt je podle něj nejhlubším druhem odevzdání se partnerovi, které je spojeno pouze se svátostným manželstvím.

Vašek: „To (akt) je právě ztělesnění toho odevzdání se. Tím, že ho pustíš do toho nejintimnějšího, co mu můžeš nabídnout.“

Vašek tuto představu nabyl také v rodině, ale on sám především vyzdvihoval setkávání s mládežnickým společenstvím a četbu liturgických textů.

I mezi informanty, kteří jsou praktikující katolíci, jsou viditelné rozdíly v chápání manželství a s ním souvisejícími pojmy. Tyto rozdíly můžeme vysvětlit na základě jejich rozdílné výchovy a rodinného prostředí.

5 Závěr

Na příkladu kutnohorských svateb si můžeme potvrdit teorii Kristen Norget. V průběhu dějin se mění vztah mezi velkými a malými katolickými tradicemi. Na výpisu historicko-právního kontextu je zřejmé, že církve vždy reagovala na požadavky společnosti a jednotlivců, z nichž se skládá, a proces změny je stále patrný i nadále. Stejně tak je i studium náboženství kontinuálně obnovováno a upřesňováno současně s tím, jak se mění a obměňují pojmy a jednání věřících. Co bylo dříve považováno za samozřejmost, dnes nemusí platit vůbec, a co bylo dříve raritou, je dnes prvkem, který může být kvůli své samozřejmosti přehlédnut.

Výrazný je tento proces v oblasti sexuality snoubenců. Mladí věřící jsou zejména v tomto ohledu momentálně pod tlakem české společnosti. Předmanželská sexualita je vnímána jako běžná a dokonce i žádoucí, v rámci poznávání druhého partnera, se kterým má po sňatku strávit život. A tento tlak se již projevuje i v myšlení mladých katolíků. Předmanželský sex přestává být tabu a i u párů, kteří pravidlo první noci dodrží, se nesetkáme s negativními reakcemi na předmanželský sex jiných katolíků. Převažuje však stále prvek cudnosti a mladí katolíci chtějí zachovávat co nejmenší počet sexuálních partnerů. Pokud již sexuální život zahájí, chtějí ho zahájit s partnerem, který bude jejich partner po celý život a chtějí s ním uzavřít manželství. Z výrazné kontroly sexuality se komunita katolíků přesouvá ke kontrolované reprodukci. Narození dítěte v nemanželském vztahu je všemi mladými katolíky tabuizováno. I z tohoto důvodu byl dříve předmanželský sexuální život zakazován, dnes se však s vývojem antikoncepčních prostředků sexuální život nerovná reprodukci.

Dalším výrazným prvkem změny je přesun příprav snoubenců na manželství z fary do seminářů. S rostoucí popularitou a rozvojem oboru psychologie, a s ním souvisejících profesí jako jsou terapeuti, poradci, kouči atd. roste i zájem snoubenců o tyto služby a správci farností se často snaží této poptávce vyhovět. Ve větších farnostech jako je například arciděkanství Kutná Hora či biskupství Hradec Králové navazují spolupráci, ať již s odborníky oboru psychologie nebo s laiky, katolickými zkušenými manželskými páry, kteří jsou však vyškoleni dle pravidel samotných diecézí (BIHK 2020).

Nové požadavky ze stran snoubenců rostou také ohledně místa konání svatby. Je pravdou, že praktikující kutnohorští katolíci vidí jako jediné místo sňatku posvěcený prostor kostela, ale u hodně katolíků se také faráři setkávají s požadavky na místa netradiční. V postoji k místu oddávání se liší i názory samotných farářů. Zpravidla starší farářů se k oddávání v nevysvěceném prostoru staví odmítavě a naopak u mladších farářů je snaha

v tomto ohledu vyhovět snoubencům. Takové protikladné názory odráží i stav církevního práva, ve kterém je sňatek mimo posvěcený prostor povolen, ale stále brán jako výjimka, pro kterou je nutno sjednat povolení.

U katolických svateb můžeme jasně vidět tři fáze rituálu, jak je definoval A. van Gennepe. Rituálnost a význam katolického obřadu je mnohem výraznější než u obřadu občanského. Důkazem může být absence insignií v občanském obřadu, které dle F. Bowie zdůrazňují významnost rituálu. Význam rituálu je dalekosáhlejší, jelikož katolíci berou manželství vážněji, a i díky takovému rituálu bývají manželství katolíků stabilnější. Jak se ukázalo ve výzkumu, Vašek vidí jako stěžejní význam rituálu svátostnost a snaží se zachovávat tradiční aspekty rituálu. Naopak více ovlivnění společností nevěřících jsou Jolča s Dominikem, kteří svátostnost a tradiční rituál neshledávají jako prioritu, ale vyzdvihují spíše praktické stránky manželství, jako je rodinné zázemí a plazení dětí. Tento jejich pohled je bližší i nepraktikujícím křesťanům.

Význam svateb pro jednotlivé katolické věřící se tedy liší. Pro katolickou společnost je význam svatebního rituálu stejný jako pro společnosti nekatolické, opět však s větším přesahem. Nesporným znakem katolíků, a zároveň potvrzením Lévi-Straussovy myšlenky, je snaha vytvářet manželstvími společenství a udržovat v nich soudržnost. Důkazem může být těsné propojení církevního gymnázia, nově vzniklé církevní mateřské školy s oběma kutnohorskými farnostmi, farníky organizované volnočasové aktivity pro farníky, mládežnická společenství, mládežnická kapela, ale také samotné uzavírání sňatků. Praktikující katoličtí věřící často uzavírají sňatky zase s katolíky. U katolických manželství můžeme také zaznamenat silnější posilování již příbuzných skupin, nežli je tomu u nevěřících. Příkladem mohou být dvě kutnohorské rodiny, které svoje příbuzenství stvrdily hned dvěma sňatky v nejmladší generaci. Velkou měrou je tento fakt dán tlakem instituce na jedince jak skrze církevní právo - sňatek s nevěřícím člověkem není brán jako svátost a také musí být podmíněn speciálními úkony, aby se mohl vůbec uskutečnit, tak skrze věrouku, která je předávána nejen skrze Písmo a kázání, ale především skrze rodiče, příbuzné, známé, vrstevníky. Chování, které katolické děti pozorují již od dětství je jim vštěpováno a následně ho dále reprodukuje. Podstatným prvkem manželství s partnerem stejného vyznání je pro katolíky společná modlitba, kterou denně vídali v rodinách a vnímají jí jako symbol jejich vzájemného a úplného spojení.

K odklonu uzavírání manželství dochází nejen mezi nevěřícími ale i mezi katolickými páry právě kvůli úbytku praktikujících křesťanů, kteří se odklánějí od chápání manželství jako svátosti. Svátostného manželství ubývá kvůli pravidlům, které je potřeba dodržet, jako je

pokřtění obou partnerů či sloužení eucharistické bohoslužby. K neuzavírání manželství přispívá také fakt netabuizovaného předmanželského sexu společně se všeobecným tlakem nekatolické společnosti. Pro praktikující páry ale zůstává rituál svatebního obřadu a tedy i manželství svátostí, bez které by se nemohli stát „celým člověkem“. Zůstává prostředkem rozvoje osobnosti, povýšení modlitby, která se stane v manželství společnou, a naplněním reprodukčních cílů.

6 Seznam literatury

1. Anderson, E. 1999. Code of the Street: Decency, Violence, and the Moral Life of the Inner City. New York: WW Norton & Company.
2. Bahounek, T. 1997. Křesťanská sociologie pro každého. Třebíč: Arca JiMfa.
3. Bateson, G. 1979. Mind and Nature: A Necessary Unity. Boston: E. P. Dutton.
4. Bowie, F. 2008. Antropologie náboženství. Praha: Portál.
5. Bourdieu, P. a Wacquant, L. J. D. 1992. An Invitation to Reflexive Sociology. Chicago: University of Chicago Press.
6. Broude, G. J. 1994. Marriage, Family, and Relationships: A Cross-Cultural Highlands. Washington: American Anthropological Association.
7. Budilová, L. 2007. Studium příbuzenství a sociální antropologie. Antropowebzin 2-3. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/studium-pribuzenstvi-a-socialni-antropologie> [7.8.2020]
8. Carsten, J. 2004. Cultures of Relatedness: New Approaches to the Study of Kinship. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Český statistický úřad. 2011. Základní rozdělení věřících podle způsobu deklarace víry k 26. 3. 2011 a hlavní charakteristiky věřících. Dostupní z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014a02.pdf/3cb6b892-beec-4ea3-8a7e-5444ab95dae8?version=1.0> [9.8.2020]
10. Evans-Pritchard, E. E. 1972. Theories of Primitive Religion. Oxford: Oxford University Press.
11. Fabian, J. 1983. Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object. New York: Columbia University Press.
12. Frankielová, S. S. 1999. Křesťanství cesta spásy. Praha: PROSTOR.
13. Fry, J. 1756. The Case of Marriages between Near Kindred. London: J. Whiston and B. White.
14. Giddens, A. 1999. Sociologie. Praha: Argo.
15. Goody, J. 1984. The Development of the Family and Marriage in Europe. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Hendl, J. 2005. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál.
17. Horský, J. Seligová, M. 1997. Rodina našich předků. Praga: Nakladatelství lidové noviny.
18. Chráska, M. 2010. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada.
19. Katechismus katolické církve. 2002. Praha: Karmelitánské nakladatelství.

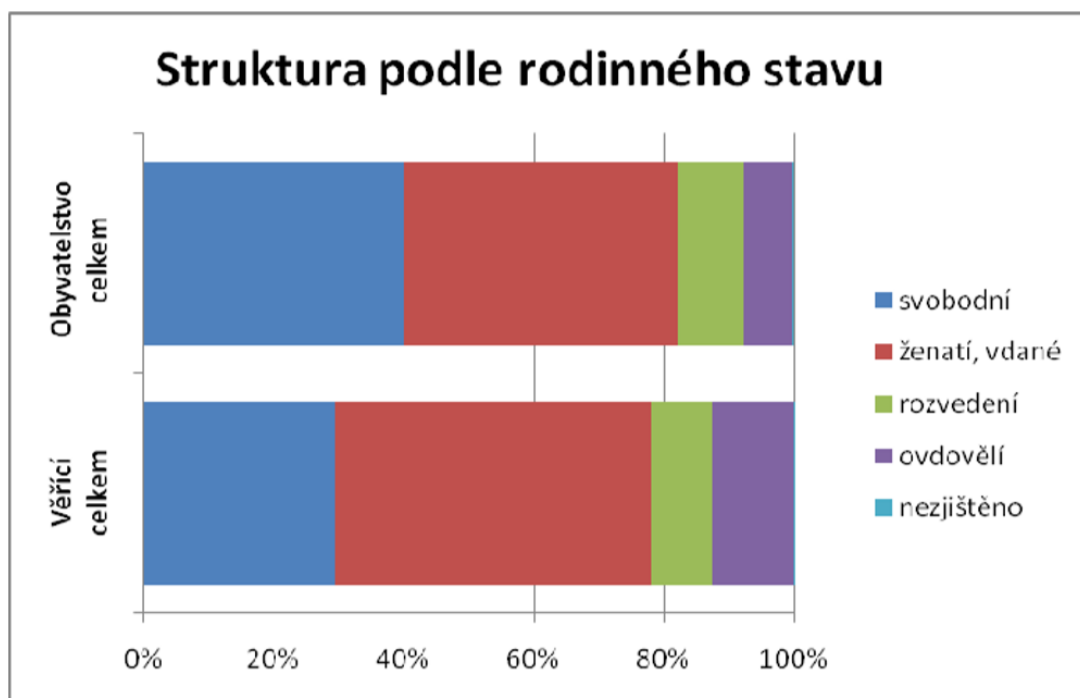
20. Lévi-Strauss, C. 1969. *The Elementary Structures of Kinship*. Boston: Beacon Press.
21. Listina základních práv a svobod, 1993. Dostupné z: <https://psp.cz/docs/laws/listina.html> [7.8.2020]
22. MacDougall, D. 1998. *Transcultural Cinema*. Princeton: Princeton University Press.
23. Mead, M. 2017. *Continuities in Cultural Evolution*. Abingdon-on-Thames: Routledge.
24. Murphy, R. F. 1998. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
25. Němec, D. 2006. *Manželské právo katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, Krystal OP.
26. Nichols, B. 2010. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Akademie múzických umění.
27. Norget, K. Napolitano, V. Mayblin, M. 2017. *The anthropology of Catholicism*. Oakland: University of California Press.
28. Ottenheimer, M. 1996. *Forbidden relatives: The American Myth of Cousin Marriage*. Champaign: University of Illinois Press.
29. Ottenheimer, M. 2006. *The Anthropology of Kinship: An Introductory Text*. [CD ROM], National Social Science Press.
30. Parkin, R. Stone, L. 2004. *Kinship and Family: An Anthropological Reader*. Hoboken: Wiley.
31. Petrůň, T. 2011. *Ecce homo.: Esej o vizuální antropologii*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
32. Pink, S. 2015. *Doing Sensory Ethnography*. London: SAGE.
33. Přípravy na manželství. 2020. Biskupství Královehradecké. Dostupné z: <http://www.bihk.cz/pastorace/centrum-pro-rodinu/akce#priprava-snoubencu>
34. Rappaport, R. A. 1999. *Ritual and religion in the making of humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.
35. Schneider, D. 1984. *A Critique of the Study of Kinship*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
36. Skupnik, J. 2002. *Manželství a sexualita z antropologické perspektivy*. Brno: CERM.
37. Skupnik, J. 2010. *Antropologie náboženství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
38. Soukup, M. 2009. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy.
39. Soukup, M. 2014. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum.
40. Spiro, M. 1977. *Kinship and Marriage in Burma: A Cultural and Psychodynamic Account*. Berkeley: University of California Press.

41. Stone, L. 2002. *New Directions in Anthropological Kinship*. Washington: Rowman & Littlefield Publisher.
42. Sundkler, B. G. M. 1961. *Bantu Prophets in South Africa*. London: Oxford University Press.
43. Svatební obřady. 2018. Praha: Česká biskupská konference.
44. Toušek, L. a kol. 2015. *Kapitoly z kvalitativního výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Dostupné z:
http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/tousek-et-al_2015_kapitoly_z_kvalitativniho_vyzkumu.pdf [7.8.2020]
45. Tretera, J. R. 2002. *Stát a církev v České republice* Nakladatel: Karmelitánské nakladatelství.
46. Van Gennep, A. 1997. *Přechodové rituály*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny.
47. Veselá, R. 2008. *Vznik Československé republiky a novelizace rodinného práva*. Dny práva – 2008. 533 - 542 s. Brno: Masarykova univerzita.

7 Přílohy

Příloha č. 1 - Základní rozdělení věřících podle způsobu deklaraace víry k 26. 3. 2011 a hlavní charakteristiky věřících

Zdroj: Český statistický úřad

„Podíl ženatých a vdaných věřících činil 49 %, u populace celkem to bylo 42 %; svobodných bylo mezi věřícími 30 %, v obyvatelstvu celkem 40 %. Zastoupení rozvedených ve skupině věřících bylo nižší než v populaci celkem, rozdíl ale není významný (necelý jeden procentní bod). Podstatný rozdíl byl i v podílu ovdovělých, který byl u skupiny věřících o 5 bodů vyšší než v obyvatelstvu celkem. Příčinou byla specifická věková struktura věřících s vysokým podílem osob starších 70 let - zejména pak žen. Podíl věřících osob ve věku 70 a více let, kdy pravděpodobnost ztráty životního partnera s věkem lineárně roste, byl dvojnásobný ve srovnání s celkovou populací. Věřících žen v tomto věku byla dokonce téměř čtvrtina“ (ČSÚ 2011).

Příloha č. 2 - Ukázka čtení z evangelia

Zdroj: Svatební obřady

Slova svatého evangelia podle Matouše.

K Ježíši přistoupili farizejové s úmyslem přivést ho do úzkých a zeptali se ho: „Může se člověk se ženou rozvést z jakéhokoli důvodu?“

On jim odpověděl: „Nečetli jste, že Stvořitel na začátku učinil (lidi) jako muže a ženu a prohlásil: Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své ženě a ti dva budou jeden člověk? Už tedy nejsou dva ale jeden. Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ (Svatební obřady 2018)!